

أجوبة المسائل النصيرية

مشمول بر ۲۰ رساله

تأليف
خواجه نصير الدين طوسي

(۵۹۷-۶۷۲)

به اهتمام
عبدالله نوراني

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اجوبة المسائل النصيرية مشمول بر ۲۰ رساله

تأليف خواجه نصير الدين طوسي به اهتمام عبدالله نوراني

181.2
TUS.E
144286

Nasir al-Din al-Tusi

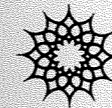
Ajvebat al-Masā'el al-Nasīriyat

(Responses to 20 Questions)

Introduction and Editing

by

Abdollah Nourani

Institute for Humanities
and
Cultural Studies

Tehrān, 2005

شماره ۶ - ۲۲۳ - ۲۲۶ - ۹۶۴
ISBN 964. 426. 233 . 6

144286

أجوبة المسائل النصيرية

مشمول بر بیست رساله

تألیف:

خواجه نصیرالدین طوسی

به اهتمام و مقدمه:

عبدالله نورانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نصیرالدین طوسی، محمدبن محمد، ۵۹۷-۶۷۲ ق.
أجوبة المسائل النصيرية / مشتمل بر بیست رساله / تألیف نصیرالدین طوسی؛ به اهتمام و
مقدمه عبدالله نورانی. - تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۳.
سی و هشت، ۲۹۷ ص.

ISBN 964-426-233-6

ص.ع. به انگلیسی: Nasir al-din al-Tusi. Ajvebat al-Masa'il- Nasiriyat:
(responses to 20 questions).

کتاب حاضر مجموعه رسائل خواجه نصیرالدین طوسی است که دو رساله از آن به فارسی
است.

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیما.

۱. فلسفه اسلامی - متون قدیمی تا قرن ۱۴. ۲. کلام - متون قدیمی تا قرن ۱۴. ۳.
دانشمندان اسلامی - نامه‌ها. الف. نورانی، عبدالله. ب. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات
فرهنگی. ج. عنوان. د. عنوان: النصیریہ.

BBR۸۴۹

۱۸۹/۱

کتابخانه ملی ایران

۸۳-۳۴۹۴۰م

فهرست

أجوبة المسائل الواردة على نصير الدين الطوسي

- مقدمه مصحح ..... هفت
- ۱- أجوبة المسائل الرومیه ۱
- ۲- أجوبة مسائل فخرالدین أبو منصور الكازرونی ۷
- ۳- أجوبة مسائل نورالدین علی الشیعی ۱۱
- ۴- أجوبة مسائل بهاءالدین المیاوی ۱۹
- ۵- أجوبة مسائل عزالدین أبو الرضا سعد بن منصور بن کمونة البغدادی ۲۵
- ۶- أجوبة مسائل محمد بن حسین الموسوی ۳۵
- ۷- أجوبة مسائل فخرالدین محمد بن عبدالله بیاری قاضی الهراة ۴۱
- ۸- أجوبة مسائل السید رکن الدین الإسترابادی ۴۷
- ۹- أجوبة مسائل علی بن سلیمان البحرانی ۷۱
- و هی المعروفة بشرح رسالة مسألة العلم
و فیها شرح المسائل الأربع والعشرين
- ۱۰- مباحثات بین نصیرالدین الطوسی و نجم الدین الکاتبی و هی ستة عناوین ۱۰۹
- ۱- رسالة إثبات الواجب سبحانه و تعالی .....
۲- تعليقات الطوسی علی رسالة الکاتبی .....

أجوبة المسائل النصيرية

تألیف نصیرالدین طوسی

ناشر: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مدیر نشر: رحمت الله رحمت پور

چاپ اول: ۱۳۸۳

تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه

ناظر چاپ: سیدابراهیم سیدعلی

چاپ و صحافی: چاپ اتحاد

ردیف انتشار: ۸۳-۳۷

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

ISBN 964-426-233-6

شابک ۶-۲۳۳-۲۲۶-۹۶۴

نشانی: تهران، صندوق پستی: ۶۴۱۵۵-۱۴۱۵۵، تلفن: ۳-۸۰۴۶۸۹۱، فاکس: ۸۰۳۶۳۱۷

.....	۳- مناقشات الكاتبي على تعليقات الطوسي
.....	۴- نقد الطوسي على مناقشات الكاتبي
.....	۵- خاتمة في الاعتراف بالحق من الكاتبي
.....	۶- تقدير الطوسي لعمل الكاتبي
.....	۱۱- أجوبة المسائل الطيبة، وهي عشرة عناوين
.....	۱۲- أجوبة مسائل صدرالدين محمد القنوي وهي مفاوضات ثلاثه
.....	۱- رسالة صدرالدين القنوي إلى نصيرالدين الطوسي
.....	۲- أجوبة نصيرالدين الطوسي عن مسائل صدرالدين القنوي
.....	۳- الرسالة الهادية لصدرالدين القنوي
.....	۱۳- مسائل نصيرالدين الطوسي عن شمس الدين خسروشاهي
.....	۱۴- أجوبة مسائل جمال الدين البحريني
.....	۱۵- رسالة عز الدين الحسن المراغي إلى نصيرالدين الطوسي
.....	۱۶- رسالة نصيرالدين الطوسي إلى عين الزمان الجيلي
.....	۱۷- رسالة نصيرالدين الطوسي إلى أثيرالدين الأبهري
.....	۱۸- جواب نصيرالدين الطوسي عن رسالة قاضي البحرين
.....	۱۹- رسالة نصيرالدين الطوسي إلى خواجه رضا بزلق
.....	۲۰- أجوبة مسائل شمس الدين محمد الكيشي
.....	نمايه
.....	۱- آيات
.....	۲- روايات
.....	۳- اشعار
.....	۴- كسان
.....	۵- گروه ها
.....	۶- جای ها
.....	۷- کتاب ها
.....	۸- منابع
.....	فهرست انتشارات پژوهشگاه
.....	۲۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

۱- نگاهی به زندگی و کارهای خواجه طوسی

ابوجعفر محمد بن محمد بن حسن طوسی، ملقب به نصیرالدين و مشهور به خواجه نصیرطوسی، متولد ۵۹۷ و متوفی ۶۷۲. متکلم و حکیم و ریاضی دان و منجم و نویسنده، از بزرگترین شخصیت های علمی و مذهبی و سیاسی جهان اسلامی و از افتخارات عالم تشیع به شمار می رود. ظهور نبوغ فکری، وسعت اطلاع و آثار فراوان او در علوم مختلف و اثری که در دانشمندان معاصر خویش پس از خود گذاشته است او را چنان مشهور آفاق ساخته که علما از وی به عناوین گوناگون، همچون «استاد بشر» و «خاتم المحققین» یاد کرده اند. با این پیشینه، تاکنون، چنانکه باید، به آثار این حکیم ذوفنون در زمانهای ظهور وسایل چاپ کتاب توجهی مناسب نشده، و هنوز رسایل مهم او در دسترس جویندگان قرار نگرفته است، و به همین جهت تأثیر کارهای او در میان طالبان علم فراگیر نشده است، و باید روزی فرارسد که افکار علمی او نه تنها در حوزه های علمی کشورهای اسلامی سایه گستر شود، بلکه جهانیان نیز با اندیشه های علمی و کلامی و ریاضی و فلسفی و منطقی و اخلاقی او آشنا گردند. خواجه طوسی در همه عمر خویش با نهایت

جدّیت و کوشش در پی دانش و جستجوی معرفت بود. نگاهی گذرا به دوران زندگی او در این باره ما را از تفصیل سخن بی نیاز می کند.

۱- خاندان. پدر طوسی وجیه‌الدین محمد از فقیهان شیعه امامیه اثنی عشری و از محدثان است. و به کار علمی و خدمات دینی و اجتماعی می پرداخته است.

۲- ولادت. او در هنگام طلوع خورشید، روز یکشنبه، یازدهم جمادی‌الاولی در سال ۵۹۷ در طوس، پا در این جهان گذارده است. و در دامن محبت پدر و مادر موزه شیرینی زندگی و زیستن با خویشان و خانواده را چشیده است.

۳- دانش‌آموزی. در کودکی، درس قرآن مجید و دانشهای ادبی و فقه و حدیث از پدر فراگرفت، و مقدمات علوم منطق و حکمت و تفکرات عقلی را از دایه خوش نورالدین علی بن محمد الشیبی آغاز کرد، و همزمان از دانشهای ریاضی از حساب و هندسه و جبر و هیأت در نزد کمال‌الدین حاسب بهره برد. و سپس به نیشابور، شهر دانش و فرهنگ در آن عصر رفت، و درس طب و پزشکی را از قطب‌الدین مصری که او خود شاگرد فخرالدین رازی بوده آموخت. و حکمت را نزد فریدالدین داماد نیشابوری، که او از صدر سرخسی از افضل غیلانی از ابوالعبّاس لوگری از بهمنیار، از ابن سینا گرفته بوده، به شاگردی نشست. و سپس به قصد طلب علم، به سرزمین ری و عراق رفته، در محضر کمال‌الدین مصری ریاضیات عالی خواند و نزد معین‌الدین سالم فرزند بدران مصری کتاب غنیه‌النزوع در دو علم اصول و فروع بیاموخت، و در سال ۶۱۹ اجازه روایت گرفت. و با ابن طاووس و ابن میثم بحرانی در درس ابوالسعادات اصفهانی مشارکت داشت، و علم حدیث را از دایی پدرش نصیرالدین عبدالله، از عقیف‌الدین محمد از علی قمی از شیخ الطائفه، محمد بن حسن طوسی، و استادان دیگر تا سید مرتضی و شیخ مفید سلسله حدیث را پیوند داد. و هم در این زمانها به تدریس علوم مختلف به جویندگان دانش اشتغال داشت.

۴- در میان اسماعیلیه. در پی یورش مغولان به سرزمینهای شرقی در حوزه

حاکمیت ناصرالدین محتشم قهستان و علاء‌الدین شاه الموت بود. و در سالهای میان ۶۳۲ تا ۶۵۴ کتابهایی، مانند شرح‌الإشارات و اخلاق محتشمی و اخلاق ناصری به رشته نگارش درآورد و در کارهای عالمانه طرف مشورت و اظهار نظر بود.

۵- در حکومت هلاکو. پس از سال ۶۵۴، و پیروزی هلاکو بر بنی عباس در بغداد بود و به حله مرکز علمای امامیه رفت و به مجلس درس فقیه بزرگ شیعه محقق حلی در هنگامی که درس می گفت حاضر شد و به منظور احترام او در بحث شرکت نمود.

۶- تأسیس رصد مراغه. زمینه بنای رصد را فراهم کرد و سرمایه لازم را به دست آورد و دانشمندان را فراخواند، و گروهی از عالمان و مهندسان که افضل اهل زمان بودند، همچون مؤیدالدین عرضی دمشقی و فخرالدین خلّاطی تفریسی و نجم‌الدین کاتبی و فخرالدین مراغی و تومچی خانباغی چینی همکار او شدند. و کار رصدخانه را روبه راه کرد و زیج ایلخانی را نگاشت.

۷- کتابخانه. کتابها و نوشته‌های فراوان و پراکنده را گرد آورد که پس از یورش لشکریان مغول در امان مانده بود و کتابخانه‌ای در حدود چهارصد هزار کتاب تأسیس کرد. و ابن الفوطی عالم جامع را به کتابداری آنجا گماشت.

۸- حفظ اوقاف. توجه و رعایت ویژه داشت به اوقاف و در هر شهری نماینده‌ای تعیین کرد. و برای زندگی دانشمندان و فقها و مدرّسان و دانش‌آموزان و نیازمندان حقوق تعیین کرد و قانون و قاعده برای اصلاح و نگهداری اوقاف مقرر داشت.

۹- توجه به اهل علم. مدرسه‌ها را مورد رعایت داشت که در آنها علوم فقه و شریعت و طب و ریاضی و حکمت و دیگر دانشها تدریس می شد و دانش‌جویانی از سراسر جهان گرد آمدند و از هر جهت به وضع آنها می‌رسد و پدران آنها را مشمول مرحمت خویش داشت، و آنها از دانش و رفتار حکیمانه او بهره‌مند بوده و آسایش یافته بودند.

۱۰- تعلیم و تدریس. طالبان علم در سفر و حضر سایه وار برگرد او جمع شده و از